

at vi ved saalidt. Jeg har ved Besøg paa Stedet selv faaet den Overbevisning, at Bakkens Form er Menneskeværk, men til hvad Formaal? Maaske vil engang en Udgravning kunne føre videre Indtil da kan velbefæstede Sjæle henvises til, hvad Forf.'s livlige Pen fremfører i Afsnittet »Balders Offerplads« — et godt Exempel paa hvorledes en utaalmodig Forsker presser et magert Stof.

Forf. har sin Stil. Hans Sprog er sobert og klart, oplivet men og da ved personligt farvede Indskud. I forholdsvis knap Form har han i Bogen nedlagt et godt, redeligt Arbejde paa vidt forskellige Felter. I mange Henseender kan den være Lokalforskerens et Mønster.

J. Brøndsted.

Wilh. Jesse: Der wendische Münzverein
(Quellen und Darstellungen zur hansischen Geschichte,
hrsg. vom Hansischen Geschichtsverein. Neue Folge
Bd. VI. Lübeck 1928).

For at raade Bod paa det tyske Riges opløste Forhold, saaledes som det gav sig Udslag ogsaa paa Møntvæsenets Omraade, dannedes der i Middelalderens tre sidste Aarhundreder adskillige Møntforeninger mellem flere af de stærkt fremadstræbende Byer. En enkelt Møntforening i Nordtyskland, som blev mere varig end nogen anden, og som fik den største Betydning for Pengeforholdene i Danmark, den vendiske Møntunion, er af Dr. Wilhelm Jesse, Afdelingsleder ved Museet for hamborgsk Historie, blevet indgaaende skildret i ovennævnte Bog, — I et af de indledende Kapitler skildres Møntforholdene ved Nedre-Elben fra det 10. Aarh. til Udviklingen af den lybske Møntfod. De første Mønter i disse Egne er de Efterligninger af Dorestadmønter, som sandsynligvis prægedes i Hedeby allerede i det 9. Aarhundrede. Forfatteren har ikke fundet Anledning til at komme nærmere ind paa disse omdebatterede Mønters Prægested og Alder; hans lange Liste med Literaturhenvisninger bør suppleres med C. A. Nordman: Nordens äldsta mynt (Finskt Museum 1923: 15—32), Axel Ernst: Nogle Bemærkninger om de ældste Hedebymønter (Numismatisk Forenings Medlemsblad VIII, 12. Sept. 1924: 164—176) og Sune Lindqvist: Hedeby och Birka—Slesvig och Birka—Birkamynten (Fornvännen 1926: 1—26, 245—265, 307—334). Det ældste Møntsted ved Nedre-Elben var Bardowiek, som nævnes 965. Først sent (efter 1158) træder Lybæk frem blandt Møntstederne i disse Egne, men efter Bardowieks Odelæggelse 1189 gaar Handelen over til Lybæk. Et af

de største Møntfund, som har bragt Oplysning om Møntforholdene i Nordalbingien i Dansketiden (1201—25) blev fremdraget 1827 paa Bünstorf Kirkegaard Nord for Ejderen; det er sandsynligvis nedlagt i de urolige Aar paa Danmarks Sydgrænse (1223—27) og opbevares nu i den kgl. Mønt- og Medaillesamling i København. Dette og andre Fund viser, hvorledes Lybæk, Hamborg, Lyneborg, Bremen, Verden, Meklenborg og Salzwedel allerede ca. 1200 slog Mønt overensstemmende i Vægt og Arbejde. — I tredje Kapitel skildrer Forfatteren den lybske Møntfod, dens Udvikling og Udbredelse indtil Dannelsen af den vendiske Møntforening. Lybæk erhvervede Møntret 1226 — straks efter Frigørelsen fra det danske Herredømme, Hamborg først 1293 og de øvrige Stæder endnu senere, men omtrent 1325 er de fleste nedersaksiske og vendiske Stæder i Besiddelse af Møntretten. Med den stigende Handelsvirksomhed vokser Trangen til større Mønt end Penningen og i 1340erne begynder Prægningen af Witten i Henhold til Lybæks Privilegier af 1339 og 1340. Denne Mønt blev vel aldrig en international Handelsmønt saaledes om Sterlingen og Groten, men den fik den største Betydning for Handelen i Danmark og i Østersølandene. — I fjerde Kapitel omhandles den vendiske Møntforening indtil Slutningen af det 15. Aarh. Selv om der længe havde været en vis Overensstemmelse mellem flere af Stædernes Monter, blev det først efter Hansestædernes Sejr over Danmark, at nogle af disse sluttede en formelig Møntunion. Den første Møntreces sluttedes i Rostok i Juni 1373, men vigtigere var Recessen af 1. Februar 1379, hvor Hamborg, Lybæk og Vismar vedtog et ensartet Præg; 1381 tiltraadte Rostok, Stralsund og Lyneborg Overenskomsten. Paa hyppige Møder i de følgende Aar drøftedes Møntforholdene baade i Stæderne og i Danmark. Den jyske og sjællandske Mønt var gaaet ind allerede i 1330erne, men den skaanske Mønt voldte Købmændene meget Bryderi, indtil ogsaa den blev standset under den hanseatiske Besættelse (ca. 1377). Da Dronning Margrete genoptog Udmøntningen i Danmark efter 1397, var det efter lybsk Møntregning og Forbillede; men den danske Mønt var ringere, end den blev udgivet for, og værre blev det under Erik af Pommern, der satte Kobbersterlinge i Omløb. Kun forbigaaende lykkedes det de vendiske Stæder at faa Danmark til at indtræde i Møntforeningen i Overenskomsten af Oktober 1424 (»Dronning Philippas Søsling«). — I femte Kapitel omhandles Storsølvprægningen og Udgangen af den vendiske Møntforening. Det er Prægningen af Gyldengroschen eller, som den senere hed, Thaleren, der indvarsler den nyere Tid; men forholdsvis sent

indgik Daleren i de vendiske Stæders Møntsystem, i Lybæk 1528 og i Hamborg 1553, medens den prægedes allerede 1516 og 1518 i Danmark (Forfatteren siger her S. 141 ved en besynderlig Fejltagelse: Sverige). Den sidste »Münztag« afholdtes 7. Februar 1569; Møntforeningen ophævedes ikke, men gled ind i den neder-saksiske Kres. — En Række Tabeller giver god Oversigt over Mønternes Sølvindhold og indbyrdes Værd. Forfatteren har illustreret den historiske Fremstilling med ikke mindre end 716 Møntbilleder. Ved de danske er indløbet nogle Misforstaaelser, som rettes her blot for en Ordens Skyld: Nr. 74 er ikke fra Magnus, men fra Sven Estridsen (Hauberg 8); Nr. 689 Forsidebilledet er fejlagtigt vendt paa Siden som Bogstavet K; Nr. 690 er ikke dansk, men en Denier fra Puy i Frankrig (Revue Numismatique 1927: 215); Nr. 691 viser samme Forside med Krone to Gange, Mønten har paa Bagsiden et Kors og er slaaet paa Sjælland ca. 1300 (Mansfeld-Büllner 389 ff.); Nr. 692 Riberwitten er ikke præget efter 1396 eller efter 1392 (S. 99), men sandsynligvis allerede i 1370erne; Nr. 693 er ikke en Søsling, men en Witten fra Næstved; Nr. 694 er ikke en Witten, men en Sterling. — Dette lille Synderegister forrykker dog ingenlunde Indtrykket af den Nøjagtighed og Grundighed, hvormed Dr. Jesse har udarbejdet dette ogsaa for danske Historikere særdeles interessante og nyttige Værk.

Georg Galster.

Grundtvig-Litteratur.

Det er en umaadelig Virksomhed, der i de sidste Aar er udfoldet for at bearbejde Grundtvigs Skrifter. Vi har faaet to store Brevsamlinger, en hel (rigtignok apokryf) Aargang Prædikener og to mindre Prædikensamlinger (*Kors-Prædikener* 1925 og *Fasteprædikener* 1927, begge ved N. Clausen-Bagge) og for ganske nylig en Række Udgaver. Af de sidste er der Grund til at nævne Saxtorphs (hos Martin 1926), der paa en meget fordelagtig Maade viser os Grækeren i Grundtvig, den har en nydelig Fortale, som fremhæver Kunstneren og Guldalderdigteren; af ældre Grundtvig-Antologier staar den, maaske uden at Udgiveren er sig det bevidst, nærmest ved Chr. Molbechs i fjerde Dels første Afdeling af hans »Dansk poetisk Anthologie« (1840). Endvidere Holger Begtrup (i Gyldendals Bibliotek), der er mere populær og lægger mest Vægt paa at medtage det i Forvejen bedst kendte. Endelig har Magister P. A. Rosenberg (paa Forlaget »Danmark«) begyndt en ny Udgave af Grundtvigs Udvalgte Skrifter, som tegner